

vaní v bojových tradíciách brigády v duchu sebaobetavého boja s nemeckými okupantmi, bojovali hrdinsky a statočne s nepriateľom, ktorého sily boli veľa ráz v prevahe. Treba poznamenať, že kontingent bojovníkov našej brigády bol zložený zo slovenskej mládeže, ktorá ešte neslúžila v armáde, a len malú skupinu tvorili bývalí ruskí zajatci a slovenskí vojaci. Našich partizánov viedlo neprekonateľné želanie zničiť nepriateľa, ktorý chcel zotročiť všetky slobodýmilovné národy Európy, a preto prejavovali v bojoch s nepriateľmi statočnosť a odvahu. Vďaka vysokej disciplinovanosti a morálnemu stavu partizánov vedela brigáda v pomerne krátkych šiestich mesiacoch spôsobiť nepriateľovi hmatateľné straty na živej sile a technike a dezorganizovať jeho tyl.

Jánošíkova brigáda sa zúčastnila v uplynulom období dovedna na 80 bojoch a bojových operáciách. Medzi nimi bolo 12 veľkých operácií za dobytie miest a veľkých obcí a 68 malých.

Veľké boje sa zvedli o dobytie miest a dedín: Ružomberok, Liptovský Sv. Mikuláš, Telgárt, Turčiansky Sv. Martin, Vondrišiel, Zvolen, Mlynky, Jelšava, Chyžná Voda, Nižná Suňava, Liptovská Teplička.

Podľa charakteru bojových akcií možno operácie rozdeliť na:

útočné	— 26
obranné	— 7
stretné	— 17
prepady	— 30.
[...] ¹	

AŮDS KSU Kijev.* Fond 127, op. 1, a. j. 1/3-11. Originál. Rukopis. (Z ruštiny preložil JŠ.)

581

1945, marec 18. Kijev. — Zo zprávy o bojovej činnosti 1. partizánskej brigády J. V. Stalina (A. S. Jegorov), predloženej Ukrajinskému štábu partizánskeho hnutia.

Zpráva o bojovej a politickej činnosti 1. partizánskej brigády J. V. Stalina

Veliteľ brigády — hrdina Sovietskeho sväzu A. S. Jegorov, komisár — G. S. Mylnikov, náčelník štábu — A. P. Ržeckij.

7. augusta 1944 o 14,00 z rozhodnutia ÚV KS(b)U a podľa rozkazu generálporučíka Strokača oddiel sa pripravil na odlet. Stav oddielu k tomuto dňu bol nasledovný:

1. Veliteľ oddielu: kapitán Alexej Semjonovič Jegorov, narodený r. 1914, Rus, člen strany, vyznamenaný Leninovým radom a medailou Partizán Vlasteneckej vojny I. stupňa.

2. Komisár oddielu: Grigorij Sergejevič Mylnikov, narodený r. 1921, Rus, kandidát VKS(b), vojenská hodnosť — nadporučík, vyznamenaný Radom červenej hviezdy, medailou Partizán Vlasteneckej vojny I. stupňa.

3. Náčelník štábu oddielu: Anatolij Pavlovič Ržeckij, narodený r. 1914, Ukrajinec, kandidát VKS(b), invalid Vlasteneckej vojny.

¹ Zpráva ďalej pokračuje. V 12 častiach sa podrobne opisuje priebeh jednotlivých bojových operácií, diverzná a prieskumná činnosť, politická práca brigády medzi obyvateľstvom, rozoberá sa zdravotná a spojovacia služba brigády atď.

4. Zástupca veliteľa oddielu pre prieskum: nadporučík Vasilij Dimitrovič Zajcev, narodený r. 1913, Rus, nestraník, vyznamenaný Radom Vlasteneckej vojny I. stupňa, medailou Za odvahu.

Veliteľ spojarov: Ivan Grigorjevič Mojsejev, narodený r. 1921, kandidát VKS (b), podporučík, vyznamenaný Radom červenej hviezdy, medailou Partizán Vlasteneckej vojny I. stupňa a medailou Za odvahu.

6. Radista Viktor Porfirievič Lavruchin, narodený r. 1926, Rus, člen VLKSM.

7. Lekár oddielu: kapitán Peter Konstantinovič Klimakov, narodený r. 1918, Rus, člen VLKSM, vyznamenaný medailou Za obranu Leningradu.

8. Ošetrovatelka Natalia Fjodorovna Socháňová, narodená r. 1926, Ukrajinka, členka VLKSM, vzdelanie 8 tried, vyznamenaná medailou Partizán Vlasteneckej vojny II. stupňa.

9. Diverzant Mečislav Mečislavovič Boginskij, narodený r. 1925, Poliak, kandidát VKS (b), vzdelanie 7 tried, vyznamenaný Radom červenej zástavy, medailou Partizán Vlasteneckej vojny I. stupňa.

10. Diverzant Nikolaj Alexandrovič Belov.

11. Diverzant Vladimír Vašík, narodený r. 1920, Slovák, vzdelanie 8 tried.

12. Diverzant Ivan Vološin.

13. Diverzant Vasilij Ivanovič Kuznecov, narodený r. 1918, člen VKS (b), vyznamenaný Leninovým radom a medailou Partizán Vlasteneckej vojny I. stupňa.

14. Diverzant Linkevičová Antonia Fadejevna, narodená r. 1923, Bieloruska, nestraníčka, učiteľka.

15. Diverzant Vasilij Fjodorovič Meľničensko, narodený r. 1910, Rus, nestraník, vyznamenaný medailou Partizán Vlasteneckej vojny II. stupňa.

16. Diverzant Peter Timofejevič Nikolajev, narodený r. 1919, Rus, člen VKS (b), vyznamenaný Radom červenej hviezdy, medailou Partizán Vlasteneckej vojny.

17. Diverzant Podhora Jozef, narodený r. 1920, Slovák, vzdelanie 8 tried.

18. Diverzant Popov.

19. Diverzant Nikolaj Vasilievič Rylín, narodený r. 1920, Rus, kandidát VKS (b), vyznamenaný Radom červenej hviezdy.

20. Diverzant Seňko.

21. Diverzant Leonid Nikolajevič Slavkin, narodený r. 1916, Rus, nestraník, vysokoškolské vzdelanie, vyznamenaný medailou Partizán Vlasteneckej vojny II. stupňa.

22. Diverzant Pavel Nikolajevič Stroganov, narodený r. 1916, Rus, kandidát VKS (b), vyznamenaný medailou Partizán Vlasteneckej vojny I. stupňa.

8. augusta 1944 skočilo do neznáma, do hlbokého nemeckého tyla z dvoch Douglasov 22 mladých sovietskych vlastencov, 22 národných pomstiteľov, aby Nemcov ničili nielen v prvých líniah, ale aj v ich tyle, na ich území. Strana a vláda nás poslali do nemeckého tyla preto, aby sme paralyzovali pohyb vojenskej techniky a živej sily smerujúci z Nemecka na ruský front. Skákali sme preto, aby sme zažali plameň nenávisť v srdciach tých slovanských národov, ktoré sa nechceli stať otrokmi fašistického Nemecka, ale stonali pod jeho despotickými pazúrmí, aby sme svojimi skúsenosťami z partizánskeho boja pomohli organizovať široké partizánske hnutie v Československu.

„Víťazstvo sa nedosahuje bez boja a vypätia. Získava sa v boji“ (Stalin) — a už od prvých dní sa začal boj, začali sa výpravy Nemcov proti nám. 8. augusta sme z kóty 1648 poslali na všetky strany prieskumové skupiny po 2—3 ľuďoch, aby sme zistili situáciu v priestore pristátia. Prieskum hlásil, že v osadách rozložených okolo miesta pristátia je slovenská polícia kontrolovaná Nemcami, oddiely gestapa a slovenskí gardisti (fašisti).

Na druhý deň po pristátí, t. j. 10. augusta fašistickí prisluhovači generáli Turanec a Čatloš vydali rozkaz č. 1843 o vyčistení priestoru Nízkyh Tatier, aby zlikvidovali partizánov a partizánov-parasutistov priviezli živých do Bratislavy

k dispozícii generálom Čatlošovi a Turancovi. Preto vyslali dve pešie divízie na čele s nemeckými dôstojníkmi. Výprava dopadla pre generálov žalosťne, pretože nakoniec nie partizáni sa dostali živí ku generálom, ale generáli k partizánom, spolu s ich rozkazmi o akciách proti partizánom.

15. augusta, keď sme úspešne vyviazli z prenasledovania, s novou silou sa začala práca na získavaní obyvateľstva Slovenska do partizánskych oddielov. Organizuje sa široký prieskum po celom Slovensku. K partizánom prichádzajú robotníci zo závodov, roľníci, inteligencia, vojaci a iní.

15. augusta veliteľ brigády a náčelník štábu brigády odchádzajú nadviazať spojenie s ilegálnymi organizáciami komunistickej strany v Brezne s úlohou organizovať spoločný boj proti nemeckým okupantom. Rozhovory boli korunované úspechom. Dosiahla sa dohoda o posielaní robotníkov z veľkých vojenských podnikov v Breznianskom okrese do hôr k partizánom, o poskytnutí pomoci partizánom potravinami a zbraňami.

18. augusta odišiel veliteľ brigády znova do Banskej Bystrice na ilegálny tajný byt, aby nadviazal spojenie so straníckymi a vojenskými organizáciami v Banskej Bystrici. Aj tu sa úspešne vyriešili otázky pomoci komunistických organizácií partizánom pri rozvíjaní širokého partizánskeho hnutia a zabezpečení partizánov zbraňami a potravinami. Nadviazalo sa spojenie s vojenskými zástupcami slovenskej armády v Brezne, Banskej Bystrici, Ružomberku, a dosiahla sa dohoda o poskytnutí pomoci partizánom zbraňami a potravinami, a tiež o spoločných akciách v prípade masového vystúpenia partizánov proti nemeckým okupantom.

19. augusta sme nadviazali spojenie s vojenskými zástupcami velenia 2. slovenskej divízie plukovníkom Markusom a náčelníkom štábu plukovníkom Talským. V rozhovoroch na kóte 1648 sa dosiahla dohoda aj o poskytnutí pomoci partizánom zbraňami a potravinami, a tiež o spoločných akciách v prípade masového vystúpenia partizánov.

Okrem rozhovorov so zástupcami komunistickej strany a vojenských kruhov, do všetkých okolitých dedín sme poslali partizánov-parašutistov, ktorí tu mali robiť masovú prácu a vysvetľovať obyvateľstvu ciele a úlohy partizánskeho boja a nevyhnutnosť odchodu všetkého mužského obyvateľstva do hôr k partizánom, aby viedlo ozbrojený odpor proti nemeckým okupantom, ktorí si podrobili Slovensko.

25. augusta sme od vojenských zástupcov slovenskej armády v Banskej Bystrici dostali zbrane v takomto množstve: 1300 pušiek, 240 guľometov, 32 000 nábojov, 6500 granátov, 100 pištolí a od zástupcov komunistickej strany sme dostali dve autá potravín. Základňa pre organizovanie veľkej partizánskej jednotky bola vytvorená. Začalo sa masové prijímanie partizánov. Zo všetkých strán, horami, po 10–15 ľuďoch prichádzalo obyvateľstvo k partizánom. Pre upevnenie bojovej disciplíny, evidenciu a zamedzenie dezercie sa obyvateľstvu odoberal preukaz a vydávali sa partizánske potvrdenia. Na kóte 1648 bolo k 5. septembru, t. j. za 28 dní, prijatých 1775 ľudí; odobrali sme im preukazy, ktoré sa toho času nachádzajú na UŠPH. Začal sa masový výcvik partizánskej bojovej techniky a partizánskej taktiky vedenia boja v horách a v otvorenom teréne podľa vopred zostaveného programu. Výcvik prebiehal v horách na kóte 1648.

27. augusta bolo nadviazané rádiové spojenie so zástupcami štábu pozemného vojska slovenskej armády majorom Noskom a majorom Sekurisom, ktorí poskytli svoju rádiostanicu a šifrovacie dokumenty pre nadviazanie stáleho spojenia so štábom pozemného vojska. V období rokovaní s vojenskými zástupcami (náčelník štábu pozemného vojska major Nosko a major Sekuris) bol vypracovaný plán spoločnej obrany Slovenska v prípade masového vystúpenia partizánov a armády. 27. augusta brigáda v počte 750 ľudí začala svoju bojovú činnosť obsadzovaním a obranou miest a dedín stredného Slovenska, spolu so slovenskou armádou, ktorá súhlasila so spoločným vystúpením proti nemeckým okupantom, pretože Nemci začali okupovať Slovensko z Hodonína a z Košíc. V tejto chvíli sme dostali od slovenskej armády rádiogramy: „Jedorovovi. Slovenská armáda odmietla podria-

ďovať sa nemeckému veleniu a je pripravená na spoločný boj s Vami proti nemeckým okupantom. Čakáme na Vaše pokyny." 31. augusta sme dostali rozkaz od generálporučika Strokača udržať mestá a dediny a rozvinúť bojové akcie na Slovensku. Začal sa skutočný frontový život. Vzhľadom na široký rozsah bojových operácií sa dodatočne vynorili mnohé, skôr nepredvídané potreby tak organizačného, ako aj bojového charakteru. Začali sa vytvárať bojové prápory s ťažkými zbraňami, ťažkými gulometmi, mínometmi, PTR, s vlastným spojením zdravotníckou starostlivosťou, vlastnými základňami munície, výstroja a potravín. Výcvik práporov sa uskutočňoval bojovými zbraňami, a nielen v horách, ale aj bezprostredne v bojoch. Aby bolo možné zasadzovať sústredené údery nepriateľským posádkam a pre lepšiu organizáciu bojových akcií bolo zorganizované spojenie so Sečanského a Bielikovou brigádou, ktoré sa tiež rozmiestnili v priestore Nízkych Tatier.

Prvú bojovú akciu brigáda uskutočnila 22. augusta. Bola vyslaná prieskumová skupina do Liptovskej osady a (Liptovskej) Lúžnej, ktorá mala previesť prieskum možnosti obsadenia Ružomberka. 27. augusta bol Ružomberok obsadený. Posádka slovenskej armády prešla na našu stranu.

28. augusta sme obsadili Banskú Bystricu (operácii velil náčelník štábu Ržekij), vojenské a politické centrum Slovenska, kde sa nachádzal štáb pozemného vojska a zajali sme generála Čatloša a generála Turanca, plukovníka Hladkych a plukovníka Markusa. Aby sa Nemcom znemožnilo vysadiť pre potlačenie povstania desant, bolo nevyhnutne treba ihneď obsadiť letište Tri Duby, ktoré sme 30. augusta obsadili aj s nemeckými a slovenskými lietadlami nachádzajúcimi sa na ňom.

V tomto období, keď Nemci začali útočiť z okresu Poprad na Brezno a z Košíc na Tisovec, bolo treba obsadiť Brezno a Tisovec. A 30. augusta naša brigáda na čele s veliteľom brigády kapitánom Jegorovom Brezno obsadila. Slovenská armáda, ktorá sa v Brezne nachádzala, prešla spolu so štábom okruhu na našu stranu. Nemci rozvíjajúc útok vtrhli do priestoru Červenej Skaly a obsadili osadu Telgárt. Brezno bolo ohrozené. Slovenská armáda, ktorá [neodolala] na tejto čiare tlaku Nemcov, začala v panike ustupovať. Obyvateľstvo a armáda evakuovali z Brezna smerom na Banskú Bystricu. Vznikla panika. Do priestoru Červenej Skaly sme poslali prápor našich partizánov, aby poskytol pomoc armáde a likvidoval útok Nemcov na Brezno, ktorý hrozil potlačením povstania v celej republike. Do tohto priestoru bol poslaný náč. štábu Ržekij, ktorý mal viesť bojové operácie a zaviesť poriadok v ustupujúcej armáde. Ústup slovenskej armády bol zastavený, panika likvidovaná, útoky Nemcov odrazené a útokom bol obsadený Telgárt.

V čase operácií na obsadenie Banskej Bystrice, Brezna, Telgártu, Ružomberka a letišta Tri Duby boli obsadené aj všetky osady (asi 100 osád a miest), včítane všetkých železničných staníc a veľkých vojenských závodov a elektrární na Slovensku: [Majer], Šalková, Slovenská Lupča, Lučatín, Medzibrod, Sv. Ondrej n/Hronom, [Pohronský] Bukovec, Hiadeľ, železničná stanica Dubová, kde bol naftový závod, Zámostie, Predajná, Podbrezová, Radvaň, Harmanec, Staré Hory, Heľpa, Závadka [n/Hronom], Šumiac a iné.

Pretože v priestore Nitry sa nachádzali veľké sklady zbraní, bolo rozhodnuté dobyť Nitru, na čo bol vyslaný prápor v počte 6[00] ľudí na čele s komisárom brigády Mylníkovom, ktorý vyhnal Nemcov zo Zlatých Moraviec a odviezol odtiaľ niekoľko nemeckých skladov so zbraňami a potravinami.

V dôsledku hrozivej situácie v priestore Turč. Sv. Martina a pretože veliteľ brigády Veličko požiadal o pomoc [pri obrane] Turč. Sv. Martina, operácia proti Nitre bola odložená a prápor, ktorý išiel na Nitru, bol presunutý na obranu Turč. Sv. Martina. Nitrianska operácia bola po dohodnutí tejto otázky so štábom pozemného vojska v Banskej Bystrici odovzdaná slovenskej armáde. Pretože dolina Turiec—Turč. Sv. Martin je na Slovensku jednou z najbohatších dolín, pretože

sú v nej rozložené okrem toho veľké vojenské závody a pretože stratou tejto doliny by bola ohrozená Banská Bystrica, bolo rozhodnuté všetky sily presunúť na obranu Turč. Sv. Martina, čo sa aj urobilo.

Útok Nemcov na mesto, ktorí už došli k jeho severnému okraju, bol zastavený. Prechodom do rozhodujúceho útoku boli Nemci zo severného okraja Turč. Sv. Martina odohnaní a vytlačení z dedín Horné Záturčie, Dolné Záturčie, Košúty a tiež bol zastavený útok Nemcov z priestoru Sučian, a spolu so slovenskou armádou sa v týchto dedinách organizovala obrana, ktorá sa udržala do 21. októbra.

Obranných bojov o Turč. Sv. Martin sa zúčastnilo 10 oddielov našej brigády v počte 1800 ľudí. Pre obranu Turčianskej doliny sa v období od 7. 9. 1944 do 21. 9. 1944 organizovali zákopové práce, na čo bolo prostredníctvom žandárstva mobilizované obyvateľstvo z príľahlých dedín a samotného mesta. Každú noc pracovalo na zákopoch len pod Turč. Sv. Martinom po 500 ľuďoch. S veliteľom slovenskej armády podplukovníkom Perkom bol zostavený plán obranných stavieb v celej Turčianskej doline, na splnenie ktorého bolo už prostredníctvom slovenského štábu pozemných vojsk tiež mobilizované občianstvo a armáda.

V dôsledku veľkej špionáže a prípadov zrady, ktoré sa vyskytli zo strany nemeckého obyvateľstva v Turč. Sv. Martine a v príľahlých dedinách, bolo všetko obyvateľstvo z priestorov bojových akcií evakuované. V tomto čase (september) mala brigáda 3080 ozbrojených partizánov. V dôsledku veľkých bojových akcií a prípadov zranenia vznikla potreba organizovať vlastné brigádne nemocnice, pretože rozmiestňovanie v boji ranených partizánov spolu s nemocnými občanmi v nemocniciach alebo vo vojenských nemocniciach by znamenalo odtrhávať partizánov od svojich súdruhov a namiesto zaslúženého liečenia v najlepších podmienkach liečiť ich spolu s občanmi, kde boli podmienky horšie. Znamenalo by to pustiť ich zo sféry svojho vplyvu. A teda znamenalo by to stratíť partizánov, ktorí už prešli bojovým krstom, ktorí v boji dokázali svoju nenávisť k nemeckým okupantom a ktorí už majú nevelikú skúsenosť vo vedení boja. Vychádzajúc z týchto okolností a prihliadajúc na to, že strava v partizánskej nemocnici bola lepšia ako kdekoľvek inde, bolo rozhodnuté zároveň s práporovými lazaretmi vytvoríť stále brigádne nemocnice. Nemocnice boli vytvorené v dedinách Hiadeli, Moštenica a v iných.

Súčasne s bojovými akciami pod Turč. Sv. Martinom bol organizovaný príjem lietadiel na letišti Tri Duby (pod Zvolenom), ktoré bránil náš prápor. Veliteľ Vološin prijal zbrane pre brigádu a československú armádu, desant Svobodovej československej brigády, predstaviteľov komunistickej strany Slánskeho, Šmidkeho a iných, predstaviteľov Červenej armády Asmolova a iných.

K 20. septembru Nemci vrhli veľké vojenské sily na potlačenie povstania na Slovensku. V dôsledku zrady medzi dôstojníckym sborom začala slovenská armáda ustupovať pod tlakom nepriateľskej presily k centru povstania — Banskej Bystrici. Situácia bola napätá. Videli sme, že obrana sa dlho neudrží a preto sme sa rozhodli okamžite budovať tábory v horách a vytvárať potravinové základne, a zároveň s tým vyvážať do hôr všetky vojenské zásoby a zásoby benzínu, ktoré by sa mohli v prípade potlačenia povstania dostať do rúk Nemcov. Vybuďovali sme základne na kóte 1648, kde bolo zavedené telefónne vedenie, a základne benzínových skladov v Hiadeli. Na miestach rozmiestnenia všetkých práporov boli tak isto vybudované potravinové základne.

Pre rozvoj partizánskeho hnutia v Maďarsku, v súlade s inštrukciami generálporučíka Strokača sme vyslali do priestoru Miškolca jeden oddiel na čele s Lapševom. Okrem toho, že sme poslali oddiely do Maďarska, pomohli sme ľuďmi, zbraňami, peniazmi i potravinami oddielom, ktoré plnili zvláštne úlohy NKVD a NKG [?] kapitánovi Vorobjovovi, kapitánovi Putilovovi a Ždanovovi. Pre evidenciu a kontrolu partizánov boli zostavené preukazy so zašifrovanými číslami, aby špióni a zradcovia nemohli vniknúť do radov partizánov ako partizáni a s partizánskymi dokumentmi. Šifry boli dohodnuté medzi tromi brigádami: Jegorovovou,

1030 Sečanského a Bielikovou. Naše čísla boli: 201—500; Rylinove 601—900; Belovove 1001—1300; 1501—1800; 2001—2300; 2501—2800; 3001—3200; 3401 až 3600; 3801—4000; 4200—4400; 4600—4800 Mojsejevove; 5000—5200; 5400 až 5600; 6200—6400; 6600—6800 — [... očinského]. Teda ak do štábu prišiel partizán a predložil preukaz s tým, že je z Jegorovovej brigády, bolo treba preveriť číslo preukazu; ak súhlasilo s niektorým z týchto čísel, znamenalo to, že partizán je z brigády. A rozdelenie po práporoch umožňovalo určiť, z ktorého je práporu. Čísla 1—200, 500—600 atď. boli určené pre Sečanského a Bielika. Pre masovo-politickú prácu medzi partizánmi brigády bol v septembri vytvorený politický oddiel s úlohou vysvetľovať partizánom politickú situáciu, ciele a úlohy boja, odrážať na stránkach tlače bojovú činnosť brigády, vyzdvihovať najlepších partizánov a veliteľov, vysvetľovať partizánom a obyvateľstvu podstatu nemeckého fašizmu, čo prináša slovanským národom a prečo treba proti nemu bojovať.

Nemci začali k partizánom posielat svojich špiónov, ktorí pripravovali atentáty na veliteľský sbor, pokúšali sa rozkladať partizánske rady. V dôsledku toho sa pri štábe vytvoril vojenský tribunál, ktorý nelútostne účtoval so všetkými zradcami a špiónmi. Za predsedu tribunálu bol určený slovenský parašutista Vašík.

20. septembra sa hlavný štáb pozemného vojska bez nášho súhlasu rozhodol stiahnuť armádu s ťažkými zbraňami z obrany Turčianskej doliny a Turč. Sv. Martina a ustúpiť do priestoru Banskej Bystrice. Velenie brigády upozornili len vtedy, keď sa začal ústup. Videli sme, že ústup slovenskej armády prebieha neorganizovane a bez potrebného krytia ústupovej cesty a pochopili sme, že ak ústup armády nebude zo strany Nemeckého Pravna, Dubovej a iných dedín na ľavom krídle a zo strany Turč. Sv. Martina krytý, Nemci hneď za armádou vtrhnú do Banskej Bystrice a povstanie bude potlačené, armáda rozbitá. Preto sme sa rozhodli vrhnúť rezervy v počte štyroch oddielov o celkovom počte 600 ľudí na ľavé krídlo, a obranu pri Turč. Sv. Martine držať prápormi brigády v plnom stave do úplného odchodu slovenskej armády s ťažkými zbraňami. Preto na ľavé krídlo odišiel veliteľ brigády a komisár s náčelníkom štábu zostali pod Turč. Sv. Martinom. Ústup armády trval celú noc. Skoro ráno Nemci začali útok z troch strán — od Slovenského Pravna, Dubovej a od Kalamenovej, z priestoru Vrúcko—Kláštor pod Znievom a od Vrútok čelne na Turč. Sv. Martin. Prijali sme boj a po celý 21. september brigáda vo všetkých troch smeroch držala Nemcov a len vtedy, keď celá slovenská armáda v plnom počte aj so zbraňami došla do priestoru Harmanca, brigáda začala ustupovať dvoma smermi: na Harmanec a dedinu Župaly. Ustupovali sme za ťažkých bojov, ale predsa neľadiac na silný tlak Nemcov a na to, že brigáda nemala ťažké zbrane — tanky a delostrelectvo — ústup prebiehal organizovane. 1500 ľudí, plne ozbrojených, zaujalo novú obranu.

V týchto bojoch sme stratili asi 500 ľudí, ktorí boli zabití alebo sa bez stopy stratili.

Za celé obdobie obrany Turč. Sv. Martina Nemci stratili na zabitých a ranených 1603 vojakov a dôstojníkov, zajali sme 4 Nemcov, zničili 23 tankov, 15 nemeckých guľometov, 6 mínometov, 10 nákladných áut, 8 osobných áut. Po ústupe z obrany Turčianskej doliny sme podľa rozhodnutia Hlavného štábu partizánskeho hnutia na Slovensku zaujali obranu na asi 70 kilometroch na východných a severných svahoch Turčianskej doliny s úlohou — uzavrieť všetky údolia na tomto svahu a nedovoliť Nemcom prebiť sa na magistrálu Ružomberok—Banská Bystrica s cieľom rozdeliť slovenskú armádu na dve časti. (Schéma č. . .)

Obrana bola rozložená nasledovne: ľavým susedom v priestore Harmanca bola slovenská armáda, velil podplukovník Tlach, s ktorým bolo nadviazané spojenie priame i telefonické, pravým susedom slovenská armáda — velil major Vesel v priestore Liptovskej Osady, Ružomberka a s ním náš prvý stalinský prápor pod vedením Kaličenka v počte 470 ľudí, medzi nimi (ľavým a pravým krídlom) brigáda sa rozmiestnila nasledovne: Rakšanská dolina prápor Kozáčkov 130 ľudí, Blatnická dolina Nikolajevov prápor 350 ľudí, Hiadelská dolina Kuznecovov prá-

por 210 ľudí, Necpalská dolina Voginského prápor (3)07) ľudí, Belská dolina Danilenkov prápor 270 ľudí, dolina Dolného a Horného Jasena Belovov prápor 70 ľudí a Sklabinská dolina Kirejevov prápor 330 ľudí. Kóta Križna Pugačovov prápor 60 ľudí a na udržiavanie spojenia týchto práporov Mojsejevov prápor 125 ľudí v dedine Turecké; okrem toho v tomto období obranu letištia Tri Duby držal Vološinov prápor 120 ľudí; diverzie robil zvláštny diverzný prápor Titovského 58 ľudí, Stroganovov prápor 121 ľudí, v nemocniciach sa uzdravovalo 120 ľudí, rezerva pri štábe 120 ľudí, personál nemocnice 55 ľudí, ochrana posádok, potravinových skladov a tiež na budovanie zemlanok 112 ľudí, spolu 3080 ľudí.

Skúsenosti z veľkých bojových operácií uskutočnených v priestore Turč. Sv. Martin, Telgárt, Banská Bystrica a v iných osadách nám za [poldruha] mesiaca ukázali, že brigáda prerástla rámec obyčajnej partizánskej brigády, že metódy a prostriedky vhodné doteraz, v súčasnosti nie sú už vhodné pre vedenie boja v horských podmienkach a v podmienkach rozťahnutého frontu, úplného obkľúčenia a pri existencii nestálych živlov v slovenskej armáde na jednej strane a veľkých bojových jednotiek, ktoré vrhli proti nám Nemci na druhej strane. Prinútili nás okamžite prebudovať celú prácu na skutočne vojenskom základe s plným využívaním všetkých druhov potrieb frontu vlastnými silami, keď taktiku vedenia boja treba okamžite meniť v súlade s terénom. Vychádzajúc z tohto veliteľ brigády odišiel na obrannú líniu, aby preveril obranu a organizoval obranu v súlade s terénom.

V hlavných dolinách bola obrana organizovaná v 3–4 obranných pásmach, v údoliach boli vybudované zátarasy, cesty zamínované, zodpovedajúco rozostavené PTR a guľomety. Ťažké horské podmienky si vyžadovali okamžite organizovať široké telefónne spojenie s obsluhou, poskytnutie pomoci raneným si vyžadovalo vytvoriť zdravotnícke strediská bezprostredne pri práporoch a preto boli vytvorené poľné lazarety na kóte Križná. Veliteľ spojarov dostal úlohu v najkratšom čase telefonicky navzájom spojiť všetky prápory, prápory so štáбом brigády, so štáбом slovenskej armády, so štáбом partizánskeho hnutia na Slovensku a tiež organizovať vnútropráporové spojenie. Napriek vyhláseniu slovenského velenia, že to nie je možné v horách spraviť, spojenie bolo nadviazané. Zaviedlo sa do 120 km spojenia po horách, okrem toho sa využívali ako pomocné linky tie, ktoré už existovali medzi mestami a dedinami Slovenska.

Od pasívnej obrany sme prešli na aktívnu, nesedeli sme len v horách očakávajúc Nemcov, ale každodenne sme podnikali hlboké výpady do tyla nepriateľa, spôsobujúc mu veľké straty na živej sile a technike, pripravovali sme každú noc prepady na nepriateľove posádky. Na vojenskej rade Hlavného štábu pozemných vojsk sme dosiahli, aby obyvateľstvo z dedín, kde vedie obrana, evakovalo hlbšie do dolín a k Banskej Bystrici, všetok dobytok a majetok bol vyvezený do oslobodených okresov republiky a čo nemožno odvieť — aby sa zakopalo.

27. októbra v dôsledku zrady slovenského velenia slovenská armáda bola rozpustená. O rozpustení armády brigáda nič nevedela. V tomto čase viedla ťažké boje v Necpalskej a Blatnickej doline, kde Nemci chceli za každú cenu preniknúť cez hory k ružomerskej ceste. Všetky naše sily boli [...] ¹ na tento úsek a len po tom, keď bola vydaná Banská Bystrica a Nemci sa priblížili k Starým Horám zo strany Banskej Bystrice, podarilo sa im pretrhnúť obranu v Necpaloch a vyjsť na cestu Banská Bystrica—Ružomberok. V tom čase sa v horách na kóte Križná zhromaždilo 6 práporov. 29. 10. 1944 na kóte Kráľova studňa bolo rozhodnuté prápory Vočinského, Kuznecova, Kozačka, Slavkina, Vološina a Rylina poslať na západ a organizovať z nich zvláštnu brigádu, pretože držať také množstvo partizánov v priestore trestných akcií Nemcov bolo neracionálne, a s ostatnými práporami odísť na kótu 1648 do starého tábora, kam boli už poslané rádiostanice, spojársky prápor, Kaličenkov, Belovovov a Kirejevov prápor a kde sa nachádzali

¹ V orig. nečitateľné miesto.

naše základne. Za veliteľa novej brigády sme vymenovali V. I. Klokova. Odchod na západ do priestoru Malej Fatry bol určený na 30. 10. 1944 (rozkaz č. 05). Za náčelníka štábu bol vymenovaný Alexejenko, ktorý neskôr dezertoval. Po vypravení práporov na západ štáb brigády odišiel do Hornej Tureckej, kde sa ešte držala obrana. 1. novembra Nemci, ktorí pritiahli tanky a delostrelectvo, začali útok na Hornú Tureckú. Pretože hrozilo úplné obklúčenie v Tureckej, po krátkom boji bolo rozhodnuté ustúpiť k dedine Podkanová, odkiaľ sme v ten istý deň prešli riekou a hradskú Banská Bystrica—Ružomberok, už obsadenú Nemcami, došli do priestoru dediny Piesky a odtiaľ odpochodovali na kótu 1648.

Začali sa dažde so snehom. Pochod bol ťažký. Nemci drzo liezli zo všetkých strán, zo všetkých dolín. V dôsledku obmedzených zásob munície sme sa rozhodli do príchodu na kótu 1648 nikde neprijímať boj. 5. novembra sme úspešne dosiahli Vunovackú [?] dolinu v priestore kóty 1648 a tu sa začala nová etapa partizánskeho boja — diverzie a ničenie posádok nepriateľa.

Keď sme došli na miesto zrazu práporov, prápory do tábora neodišli, pretože ich plukovník Asmolov, ktorý prišiel na kótu 1648 o 5 dní skôr, vypravil do nových operačných priestorov a v čase našej neprítomnosti reorganizoval naše prápory na pluky.

27. novembra bolo nadviazané spojenie s hlavným štábom, s plukovníkom Asmolovom a podľa rozhodnutia znovu organizovanej Vojenskej rady sme boli pomenovaní na Prvú partizánsku brigádu J. V. Stalina.

Keď sme sa oboznámili so situáciou v priestore nového pôsobenia, rozhodli sme sa ihneď pristúpiť k diverziám a súčasne k ďalšiemu budovaniu zemianok, k príprave a vytvoreniu potravinových základní, pretože hlavnú potravinovú základňu na kóte 1648 spotrebovali predchádzajúce partizánske brigády, československá brigáda, slovenská armáda a pokojní obyvatelia, ktorí hľadali záchranu v horách a skrývajú sa pred Nemcami prechádzali cez náš tábor, kde žili takmer šesť dní, a keď odchádzali ďalej na východ, brali ešte zo sebou zásoby potravín na 3—5 dní.

Takáto veľká potravinová základňa na kóte 1648 a hotový tábor umožnili zachrániť životy a zbrane mnohým partizánom, vojakom a obyvateľom, ktorí boli nútení ujsť do hôr po okupácii Slovenska Nemcami. Nedostatok výbušnín, mín a munície veľmi brzdil diverznú prácu. Ukrajinskému štábu partizánskeho hnutia sa neraz posielali rádiogramy so žiadosťou o TNT, míny, náboje PTU (60, 62, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 77, 81, 168, 180, 94, 91, 175, 92, 93, 182, 185, 187, 89, 88 atď.) a predsa sme zo štábu nič nedostali.

Rozhodli sme sa vojenské vlaky vyhadzovať využívajúc pritom ako rozbušku nemecký granát, ktorý sme odistili potiahnutím za šnúru. Náboje sme získavali v boji od Nemcov, prepadmi posádok, áut a trénov.

V období od decembra 1944 do 18. marca 1945 bola zvlášť intenzívne organizovaná agitačná práca na rozklade v nemeckej armáde. Rozšírili sme asi 80 800 letákov, v dôsledku čoho začali do brigády prechádzať ruskí vojenski zajatci z pracovných kománd, ROA a iných. Smelými prepadmi posádok boli zajatí asi 350 Maďari, ktorí boli neskôr, po preverení, využití pre boj proti Nemcom. V tomto období bola obsadená najväčšia elektrárňa na Slovensku, jasenovská, ktorá zásobovala vojenské závody Slovenska elektrickou energiou. Zásobovanie vojenských závodov elektrickou energiou bolo prerušené. Nemci sa neraz pokúšali elektrárňu dobyť, ale všetky ich pokusy boli bezúspešné. Nehľadiac na to, že útočili tankmi, všetky ich útoky boli odrazené, elektrárňa do posledného boja zostala v našich rukách a celá bola odovzdaná slovenským orgánom, keď bol tento okres oslobodený jednotkami Červej armády. Hodnota elektrárne je podľa ceny v mierových časoch 45 miliónov korún.

Pre organizovanie partizánskeho hnutia v Čechách [a] na západ od kóty 1648, bol vo februári 1945 vypravený na západ vybraný oddiel v počte 25 ľudí pod velením kapitána Bogolova, komisára K. Vladimirova, ktorí úspešne prešli riekou Váh a do mája 1945 tam viedli úspešnú diverznú prácu.

Zároveň s diverznou prácou operujúcich partizánskych oddielov boli organizované ilegálne partizánske oddiely v týchto mestách a dedinách Československa: v Bratislave, Banskej Bystrici, Ružomberku, Medzibrode, Hiadeli a v iných osadách s úlohou rozširovať letáky, robiť prieskum, diverzie. Dislokácia v tomto období bola nasledovná: kóta 1648 štáb brigády, dedina Liptovská Lúžna Voginského prápor, dolina Sv. Ondrej n/Hronom—Stroganovov prápor, Bukovecká dolina Slavkinov prápor, Kyslá dolina Marčukov oddiel, lom nad mestom Lehota Kirejevov prápor, kóta Vekor (1255) Kaličenkov a Surkovovov pluk, o celkovom počte, nepočítajúc ilegálne oddiely, 1040 ľudí, ktorí boli prevedení cez frontovú líniu, aby sa spojili s jednotkami Červenej armády podľa pokynu hlavného štábu a plukovníka Ásmolova a odovzdaní jednotkám Červenej armády.

Okrem diverznej práce sa každodenne odovzdávali dôležité prieskumové zprávy tak UŠPH a jednotkám Červenej armády, ako aj jednotkám československého sboru generála Svobodu.

Keď sme sa spojili s jednotkami Červenej armády, svoj zpravodajský prieskum sme odovzdali československému sboru generála Svobodu. Za obdobie, čo sme boli v tyle, navrhli sme na vládne vyznamenanie 120 ľudí.

Za obdobie bojovej diverznej práce našej brigády na Slovensku sme urobili nasledujúce:

1. Za krátku dobu 22 partizánov-párašutistov vytvorilo zväzok 3080 ľudí dvaťsiatichdvoch národností.

2. Uskutočnili sme 37 veľkých bojových operácií na obsadenie veľkých miest, železničných staníc a dedín, obsadili vyše 100 osád.

3. Vyhodili sme 29 vojenských vlakov nepriateľa, rozbili 29 rušňov, zničili 179 vagónov, vyhodili 21 mostov, zničili 157 áut nepriateľa, na mnohých miestach sme vyhodili železničnú trať, semafóry, výhybky, rozbili 101 povozov, zničili 44 tankov, zničili [39] mínometov, 150 guľometov, 1 lietadlo.

4. Vo všetkých bojových operáciách bolo zabitých [3688] nemeckých vojakov a dôstojníkov, zajatí dvaja generáli, dvaja plukovníci, jeden podplukovník, [21] dôstojníkov, 322 vojakov.

5. V priebehu dvoch mesiacov (september—október 1944) bola úplne zastavená premávka na železnici Banská Bystrica—Brezno, Zvolen—Banská Bystrica, Turč. Sv. Martin—Banská Bystrica, Liptovský Sv. Mikuláš—Ružomberok; takto Nemci nemohli prepraviť živú silu a techniku zo západu ku Karpatom, kde hrdinovia Karpát — Červená armáda — v ťažkých bojoch bili nemeckých okupantov. Okrem toho, v priebehu tohto času bola uzavretá hustá sieť magistrálnych ciest od západu na východ ku Karpatom, kde hrdinovia Karpát [. . .]²

Organizáciou povstania a obsadením miest na Slovensku sa Nemcom znemožnilo poslať na ruský front 17-tisícovú slovenskú armádu s jej vojenskou technikou. Slovenský ľud sa nedostal do nemeckého otroctva. Táto armáda a ľud sa pozdvihli spolu s partizánmi do boja proti Nemcom. Po rozpadnutí slovenskej armády a potlačení povstania vojaci, dôstojníci a ľud odišli do hôr a pokračovali v boji proti Nemcom. Všetky zbrane, ktoré nebolo možno využiť v partizánskych metódach boja, boli zničené a tiež sa nedostali Nemcom.

Povstanie nedalo Nemcom možnosť využiť najväčšie vojenské závody na Slovensku, odkiaľ vo veľkom množstve Nemci pred povstaním odvážali vojenskú techniku a muníciu proti Červenej armáde. Široko rozvinuté partizánske hnutie v rozhodujúcom momente útoku Červenej armády stiahlo z ruského frontu niekoľko tankových a peších divízií Nemcov, čo uľahčilo do určitej miery ofenzívny nápor Červenej armády. Povstanie a široký rozvoj partizánskeho hnutia nedovolili Nemcom vyviešť zo Slovenska veľké vojenské sklady zo zbraňami, muníciou, potravinami, železničný vozňový park, autotransport a ťažnú silu.

Povstanie a široko rozvinuté partizánske hnutie zblížilo národy Slovenska s ná-

² V orig. nečitateľné miesto.

1945, marec. Krompachy. — Zo zprávy o bojovej a diverznej činnosti Gottwaldovej partizánskej brigády (V. A. Kvitinskij) za obdobie 27. 6. 1944 až 1. 2. 1945, predloženej Ukrajinskému štábu partizánskeho hnutia.

1. časť

Bojová a diverzná činnosť brigády

1. Úvod

Podľa uznesenia ÚV KS(b)U o poskytnutí pomoci spriatelenej Československej republike pri rozvíjaní partizánskeho hnutia na jej území zostavil Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia oddiel pri škole osobitného poslanca z najskúsenejších partizánov-diverzantov rozpustených zväzkov, ktoré prv pôsobili na území Ukrajiny.

Oddiel sa zostavil v dedine Obaruv, 8 km západne od mesta Rovno.

Rozkazom náčelníka Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia č. ... bol vymenovaný za veliteľa oddielu kapitán V. A. Kvitinskij, za komisára N. V. Denisov. Veliteľ a komisár utvorili oddiel z 23 partizánov-diverzantov. Oddiel dostal za úlohu zoskočiť na padákoch do tyla nepriateľa v priestore Humenného (Československo). Keďže v priestore Humenného nebolo partizánskych oddielov, ktoré by mohli zabezpečiť príjem výsadbárov a nákladu, rozhodlo sa vysadiť oddiel na partizánsku základňu súdr. Šukajeva v priestore Turky v Drohobyčskej oblasti.

Z letiska v meste Rovno bol oddiel v noci z 27. 6. 1944 na 28. 6. 1944 na dvoch lietadlách „SI-47“ prevezený na územie západnej Ukrajiny, do Drohobyčskej oblasti, do priestoru Čiernej Gury. Na obidvoch lietadlách boli:

1. Veliteľ oddielu — kapitán Kvitinskij V. A.
2. Komisár oddielu — kapitán Denisov N. V.
3. Náčelník štábu oddielu — súdr. Rachmanov
4. Náčelník prieskumu — Nikolajenko V. V.
5. Náčelník spojenia — poručík Vutrik A. S.
6. Náčelník zdravotníckej služby — kapitán zdrav. služby — Svetlakov I. J.
7. Poručík Ostrovskij O. K.
8. St. seržant Olejnik A. I.
9. Staršina Troickij M. P.
10. Lozovoj V. S.
11. Ostapčuk N. F.
12. Labunec N.
13. Čujkov V. A.

³ Publikujeme 1. časť s údajmi všeobecného charakteru. Celá zpráva má asi 150 strán.